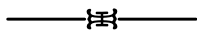

JAAKON TAAVI

KERTOMUS

KIRJOITTANUT

A. B. SARLIN

Helsingissä,
Työväen kirjapaino, 1901.

Tukkilautta oli saapunut Nummensalmeen, jossa lauttausyhtiön miehet ottivat sen vastaan. Lauttausmiehet saivat tilinsä ja litkoja juotiin salmen rannalla.

Työmiesten joukossa oli Taavi Jaakonpoika, tunnettu seudulla Jaakon Taavin nimellä. Hänen tilinsä ei ollut suuri, muutamia markkoja vaan ja niistäkin kului osa viinaan. Taavi oli viinaan menevä, edellisellä yönä oli hän ollut humalassa, nyt makasi hän Perttulan talon uunilla.

»Kostaisinko? Kostan, tietenkin kostan!» tuumaili Taavi. »Olkoonpa vaan, että siitä on kuusi vuotta, mutta olen kerran päättänyt kostavani ja sen teen».

»Nuo kiroitut maanomistajat, silläkin on koko kylä hallussaan, kylä orjia. Mutta ei vielä sillä hyvä, lyötää palvelijansa rautoihin . . . Asetus . . . Olkoon asetus mikä hyvänsä, kyllä hän vielä kerran saapi kokea, miten köyhän lapsi kostaa!»

»Mutta pitäisi päästä tänne lähemmäksi, johonkin rengiksi. Tästä ei ole pitkä matka Palolaan, järven yli vaan. Varsin sopiva on palvella tässä talossa ja täältä joskus pistäytyä salavihkaa . . .»

Taavi laskeutui alas uunilta, oikasi vartalooan ja pani tupakkaa piippuun. Perttulan uusi isäntä tuli tupaan.

»Minä tulen teille rengiksi, jos tahdotte», sanoi Jaakon Taavi. »Olen ollut näillä seuduilla suurimman osan ikääni, tunnen paikat ja tahtoisin edelleen olla tällä kulmakunnalla».

»Eipä hullummaksi, kyllä miehiä tarvitaan», sanoi isäntä.

Taavi lähti kartanolle.

»Mikä mies tuo oli, kun noin heti tarjoutui palvelukseen?» kysyi isäntä. »Nythän on muutoin puutos miehistä, työnansiot ovat hyvät».

»Se on ikäänkuin löylynlyömä, Jaakon Taaviksi häntä mainitaan kylän keskuudessa», selitti torpan Mari. »Ei se tahdo pysyä missään vuottaan täyteen. Tukinuitossa on hän ollut koko kevätkesän».

»Mitenkäs hän rengiksi, kun on tukinuittoa? Sehän on hyvin tuottavaa työtä?» tuumaili isäntä.

»Nepä taitaa mennä, mitä tuleekin, paljon kuluu maailmalla», sanoi Mari.

Mutta Jaakon Taavi hävisi kartanolta, eikä häntä syköllä kuulunutkaan.

Tuli pestausaika. Perttulan isäntä tiedusteli palvelusväkeä ja samallaisissa asioissa olivat muutkin isännät kirkolla. Istuttiin majatalossa ja maisteltiin olutta.

»Mihin lienee joutunut se Jaakon Taavi?» sanoi Perttula. »Hän tarjoutui minulle keväällä».

»Ei häntä ole näkynyt täällä Vesikansan puolella. Kuulin kerrottavan että hän ollut työssä Maakansassa. Ei hänestä muutoin ole, ei hän pysy missään. Palo-sella ollessaan meni hän sotasyyniin Kausalaan, vaan sille tielleen jäi hän. Mutta Palonen kun oli pannut eväät ja antanut muutamia kymmeniä markkoja vastaan palkkaa vastaan, tuotti hänet ruununmiesten kautta takasin kotio», selitti Kalle Koskinen.

»Kyllä hän muutoin saapi aikoin työtä, mutta kuka osaa pitää sellaista miestä, joka aika-ajoin on päästään vialla, väkeviin menevä ja silloin erittäin raivoisa», arveli Antti Peltola.

»Niin, kyllä nykyisenä aikana on palvelijain kanssa pulassa. Kalliita ne ovat, samoin kuin päiväläisetkin. Ei tämä maan pitäminen nyt ole mitään herkkua, kyllä vaihtaisi kernaasti itsellisväen kanssa. Ei maanviljelys nykyisissä oloissa kannata lainkaan, kun ruu-

kit ovat nostaneet työpalkat ja vilja on halpaa», tuumivat isännät.

Toisena syksynä ilmestyi Jaakon Taavi Vesikansa-
saan ja rupesi köyriltä Perttulan torppaan rengiksi.
Siivon näköinen oli hän ja aherti työtä miehen taval-
la. Sunnuntaisin kävi hän haastattamassa naapureita
ja niinpä Perttulankin isäntä tutustui mieheen.

»Tunnetteko te Palosen, hyvä mies se Palonen?»
sanoi kerran Taavi.

»En, en ole häntä vielä tavannut, pitäisi tuolla käy-
dä. Kuuluu hänellä olevan uusia maanviljelyskaluja
ja muutoinkin on maatalous Palolassa uudella kan-
nalla», vastasi Perttula.

»On, onpa todella! Voi, voi sitä heinän paljout-
ta, minkä Palonen saapi keskiviljelyksistään, hän on
näet ruvennut kylväämään keskimaihin heinänsie-
mentä. Mutta kyllä ovatkin hevoset Palolassa mahtie-
läimiä, ei Palonen koskaan nouse avaamaan portteja
Vesalan kylässä, ajaa vaan kun mies ja aukiavat ne
portit oriin ryntäitten edessä! Kyllä vesalaiset tuon-
tuostakin ovat mananneet häntä, mutta minkäs he
rikkaalle voivat», kertoi Taavi.

»Taisit olla Palosella renkinä?»

»Olin, olin siellä kaksi vuotta . . ., tuota puoli toista vuotta . . . tuli lähteä sotasyyniin keväällä ja niin jäi toinen vuosi kesken».

Taavi tuli harvapuheiseksi, hän kalpeni; oli ikään kuin jotakin outoa miehessä. Hän pisti piippunsa lakkariin ja lähti äkkiä ulos.

»Oudon näköinen, omituiset eleet! Viha, viha se oli, joka hänet noin muutti, vaikka ikään kehui Palosta. Niin, sellaista ei unhoteta, kahleissa kotio palveluspaikkaan! Mutta siitä ei hän itse puhunut mitään».

Taavi lähti Perttulan kartanolta astumaan pelto-tietä myöten metsään päin.

»Hyvät päivät on noilla maanomistajilla! Hätäkö tuonkin, kävelee kamarissaan ja polttelee piippua? . . . Mutta näyttää se sentään kunnon mieheltä. Juttelee kuten vertaisensa kanssa ja antaa kättä. Pitäisipä koetella millainen hän on palvella. Koettelen, koettelen todella, ovatko nuo suurtilalliset kaikki samallaisia; tulevana syksyä menen Perttulalle rengiksi, jos hän tahtoo tehdä kaupan».

Taavi käveli ahopolkua metsään.

»Tuolla tulee tiehaara. Menenkö kotio, vai kävisin-

kö tuolla Reki-Jussin torpalla?... Sunnuntaipäivä... mitäpä siellä kotonakaan, menen käymään siellä».

Taavi poikkesi oikealle ja astui kivistä polkua Porassalolle päin. Siellä oli metsässä tupa, jonka Jussi oli rakentanut. Liikanimen oli hän saanut palvellessaan, hän kuin näet kerran oli kehunut eräässä palveluspaikassa tehneensä puhdetöinään kuusi rekeä yhden vuoden kuluessa. Mutta kun yleisesti tunnettiin ett'ei Jussi osannut kunnon korjaustakaan tehdä rekeen ja sitä vähemmin uusia, ruvettiin häntä kutsumaan Reki-Jussiksi.

»Päivää», sanoi Taavi, tultuaan tupaan.

»Päivää, päivää», vastattiin tuvassa. Taavi kätteli Jussia ja hänen vaimoan.

»Uskalsitpa sinäkin vuovata tähän tällaisen rakennuksen ja maata olet korvesta uurtanut hyvän murun. Onko Antti Peltola mielestäsi taattu mies? Palonen, se on ajanut pois torppareitaan ja maahan on jäänyt heidän työvaivansa», arveli Taavi.

»Näinhän tämä on tullut tähän laitetuksi, myöhäistä on nyt katua. Välikirjaa ei ole lainkaan, suulliset välipuheet vaan ovat meillä, mutta on tuo tähän saakka jotenkuten luonnistanut», sanoi Reki-Jussi.

»Hiisi heihin luottakoon, ylössanomisen on meidänkin ukko saanut Perttulalta, vaikka Perttula muutoin tuntuu laatumieheltä», arveli Taavi. »Kyllä vaan saat vielä kokea, että kun laajennat viljelyksiäsi, rupeaa Antti kadehtimaan ja nyhtäsee tilkkusi talon viljelysten yhteyteen. Joll’ei niin käy sinun aikanasi, niin ainakin lastesi aikana. Nyt on muodissa panna torppien peltoja heinälle, torpparit saavat lähteä mie-roa kiertämään. Siten on Palonenkin hävittänyt kuusi torppaa, perheet ovat itsellisväkenä Vesalan kylässä».

»Niin, niin, mitäs maaton tekee», sanoi Reki-Jussin vaimo ja heilutti kätkyttä, jossa nuorin lapsi makasi, neljä temmelsi lattialla.

Jaakon Taavi koputti piipustaan perät lieteen ja pani vinteriskiä piipun pesään.

»Joulu alkaa tästä lähetä», sanoi hän. »Kuules Jussi, sinä kun käyt siellä Peltolassa työssä, niin pistäydy samalla Koivulan torpassa ja tuo sieltä minulle pari kannua viinaa, eihän tässä ilman jouluviinatta! Tässä on kymmenen markkaa!»

»Eihän Jussi, mitenkäs hän sen saapi aikoin», este-li Jussin vaimo. »Onhan sinne matkaa Koivulaan».

»No eiköpäs tuota nyt saanee», sanoi Jussi ja ru-

pesi hakemaan kukkaroaan. Peräorrella se oli. Jussi pisti rahat kukkaraan ja kätki sen liivin taskuun.

»Kyllä käyn Koivulassa, sopii se heinämatkalla, ei-hän Kumpusen suolta ole pitkä matka Koivulaan», sanoi Jussi.

»Hyvä, tulevana sunnuntaina tulen noutamaan viinan». Taavi kätteli jäähyväisiksi ja lähti kotio.

»Hänellä on oma koti ja maatilkku, jota hän viljelee», tuumi Taavi kotimatalla. »Niin, onhan tuokin jonkun verran parempi kuin tämä renkimiehen elämä. . . Mutta onko hänellä varmuutta. . . ? Jos jaksaa kumarrella isäntää, silloin. . . niin. . . silloin saanee hän pitää tuon maapalan, mutta muutoin. . . muutoin maailmalle!»

»Se on väärin, ilmeinen vääryys se on, että muuttamat hallitsevat maat. Maallahan tässä täytyy jokaisen elää, ei suinkaan ilmassa, maasta on elanto otettava. Miksi siis muutamille annetaan oikeus piirittää itselleen suuria maa-aloja, joita he eivät jaksu viljellä? Mutta menepäs toinen, köyhä mies, ja rupea viljelemään! Ei, sitä ei sallita».

»Tässä on Porrassalon alueet, Peltolan ja Koskisen takapalstat. Tällä maapalalla eläisi kymmenen per-

hettä, mutta menepäs! Reki-Jussi sai ikään kuin armoilla pienen maakappaleen ja hirret metsästä, mutta muutoin on koko tämä avara maa laiskana. On heillä etuja, mutta mitäs on meillä? Kova työ ja vanhoilla päivillä köyhäin apu, muuta ei mitään!»

Vinhaa vauhtia astui Jaakon Taavi kotio. Hän oli päättänyt kostaa, kerran hän sen tekee. Mutta seuraukset? Ne hän tiesi ja siksi oli hän kahdeksan vuotta miettinyt asiaa. Oli sillä puolensa renkimiehenkin elämällä, oli se toista kuin vangin elämä.

Jaakon Taavi aherti työtä viikon kuluessa, mutta aamiaisen jälestä sunnuntaina lähti hän Reki-Jussin torpalle.

»Lieneekö Jussi saanut viinaa?» tuumi hän matkalla. »No, jos ei ole saanut, niin ovathan rahat tallessa».

Pöydän päässä istui Reki-Jussi ja katseli kirjaa. Peräseinän penkillä neuvoi Jussin vaimo vanhimmalle pojalle aapista. Pitkällä tikulla osoitti hän kirjaimia ja poika koetti juurruttaa niitä muistiinsa.

Jussi vilkasi ulos ikkunasta. »Jaakon Taavi tulee tuolta», sanoi hän.

Taavi tuli tupaan. Kysyttiin kuulumiset ja juteltiin

mainittavimmat tapaukset viikon ajalta. Hetken kulluttua nouti Jussi aitasta esineen, jota hän hyvin varovasti kantoi takin liepeen alla.

»Tässä, tässä se on», sanoi hän ja pani Taavin viereen penkille kahden kannun putelin.

»Hyvä, olitpa kunnon mies. Keitäpä, Liisa, kavia, tietysti minun laskuuni», sanoi Taavi Jussin vaimolle.

Liisa otti uuninpäällysorrelta kahvirasian ja soke-
rimurikan. Itse ryhty hän keittämään kahvia, Jussin
piti särkeä sokeria.

»Leikkasin tuolla tupakkia, tuolla puukolla, mutta eipä tuosta taida tarttua», tuumaili Jussi. Varmem-
maksi vakuudeksi sylkäsi hän kumminkin puukon te-
rään, kohotti oikeaa jalkaansa ja pyyhkäsi puukkoa
housuihin. Nyrkillään löi hän hamaraa ja niin lohke-
si kappale toisensa perästä sokerista, mutta kun mil-
loin pieni palanen singahti lattialle asti, olivat lapset,
jotka olivat kokoontuneet katselemaan tuota harvoin
sattuvaa tapausta, valmiit korjaamaan sen suuhunsa.

Pöydän päähän istui Taavi ja Jussi juomaan puo-
likuppia. Reki-Jussi otti mielellään ryyppyjä, mutta ei
hän kernaasti uhrannut rahaa juomiin.

Keskustelu liikkui kylän tapahtumissa, mutta sikä-

li kuin juoma rupesi vaikuttamaan, ruvettiin pohtimaan asioita, jotka läheisesti koskivat saapuvilla olevia. Seudun isännät ja emännät otettiin nyt, kuten usein ennenkin arvosteltaviksi ja kyllä niissä löytyi huonoja puolia.

»Meidän, meidän työmiesten hiestä ja vaivasta he elävät», sanoi Taavi. »Meille maksetaan huonot palikat, mutta kyllä isännät vuosittain pistävät pankkiin sievän summan, tahi käytetään se tilusten laajentamiseksi. Mitä enempi teemme työtä, sen enempi rikastuvat isännät, mutta me köyhdyimme, riudumme. Monen lapsiparvi lisääntyy vuosittain ja samalla kasvaa köyhyys, mutta maksa vaan pois kaikki maksut yhtäkaikki. Kyllä on ruununmiehiä, jotka kiskovat meiltä viimeisen pennin ruunun ja papiston maksuista sekä veloista ja loppupäivämme saamme elää köyhäinhoitolaitoksen armopaloista».

»Käyn toisinaan kirkossa kuuntelemassa mitä sielä sanotaan, mutta tuleekos siitä viisaammaksi? Sanoo se pappi toisinaan: joka ei tee työtä ei hänen pidä syömänkään, mutta seuraavatko maanomistajat tätä käskyä? Eipä suinkaan, laiskana lojuavat he ja antavat meidän uurtaa työtä, eivät välitä lainkaan, yhtä

vähän kuin pappikaan siitä, että on kirjoitettu: älkäätkootko maallista omaisuutta. Kyllä he kokoovat niin kauvan kuin me hupsut nälkäpalkalla teemme työtä ja olemme heidän orjinaan. Onko tuo mikään muu kuin orja, mies, jonka ruununpalvelija voipi kuljettaa rautakahleissa palveluspaikkaan? Sen teki Palosen minulle, mutta kyllä minä kosten, Palosen minä tapan!»

»Älä, hyvä mies, sellaisia!» sanoi Reki-Jussi.

»Tapan, tapan minä Palosen ja — Perttulan!» Jaakon Taavi löi nyrkkiä pöytään niin, että kupit helisivät.

»Kyllä ne mokomat neuvovat meille: säästä! mutta mistä köyhä säästää? Sievä neuvo nälkäiselle asemansa parantamiseksi! Kärsi vielä enempi nälkää, kurjuutta, siten parannat asemasi!»

Reki-Jussiin teki Taavin puhe syvän vaikutuksen. Se sattui niin hänen asemaansa. Ja Liisa, joka oli palvelut, tehnyt työtä päivän noususta iltaan myöhään, hän tunsikin, ett'ei ollut palvelijan ja itsellisen asema ka-dehdittava. Nyt kasvoi lapsilauma tuvassa, mutta tulot, — ne eivät kasvaneet!

»Voinee olla kuten sanot», sanoi Jussi, »mutta älä

toki mieti niin kovaa kosta. Kosto tulee kyllä aikaan. Ei meillä ole oikeutta koston.»

Keskustelu tuli yhä meluisammaksi, sikäli kuin lovi putelissa kasvoi. Jaakon Taavi metelöi lattialla ja huiski milloin veitsellä, milloin kirveellä, jonka hän oli temmannut ovensuuseinältä. Liisa ja lapset olivat tuvan peränurkassa, eivätkä uskaltaneet hiiskahtaakaan. Helpoituksen huokausta pääsi häneltä siis, kun Tavi heittäytyi peräseinän vuoteelle.

Iltapuolella heräsi Jaakon Taavi. Häntä hävetti, muistellessaan päivän tapauksia. Oli hänellä himmeä muisti uhkauksistakin. »Kun ne eivät vaan tulisi laajemmalla tunnetuksi», tuumaili hän.

»Mitäpä vielä humalaisen puheet, kuka niitä tote-na pitää», lohdutteli itseään Taavi, otti viinaputelinsa ja lähti kotio.

Tuntui niin helpolta elää, kun ne olivat vaan uhkauksia, nuo puheet. Ei se ollut tapahtunut. Palonen eli vielä ja itse oli hän vapaa.

Joulu oli nyt lähellä. Taavi varusti torpalle puita ja kuljetti rehua kotiin. Jouluviikolla ei näet paikkakunnan tavan mukaan tehty työtä.

Joulupyhinä käveli Jaakon Taavi naapuritorpissa

maistamassa jouluviinoja. Oli vanha, kansaan juurtunut tapa hankkia viinaa jouluksi.

Mutta kotona istui torpan Mikko ja mietti maailman menoa. »Viimeinen jouluku on meillä tällä paikalla», sanoi hän perheelleen, »tietymätöntä on missä tulevaisu jouluksi saamme asunnon.»

Illalla tuli Taavi kotio ja istui Mikon kanssa pöytään. Oli siinä ruokaa ja juomia.

»Niin, niin, kahdeksan kolmatta vuotta olen nyt tämän mäen ympärystä kyntänyt, mutta loppu siitä nyt tulee», sanoi Mikko. »Sitä se teki isännän muutos Perttulassa! . . . Ja eipä tässä muutoinkaan olisi häävit päivät ollut, veroa on lisätty ja parin vuoden aikana ei ole saanut ottaa polttopuita eikä havuja metsästä.»

»Luuleekohan Perttula rikastuvansa noilla kujeilla? No, miks’ei, yhtähyvin kuin Palonenkin. Lopussa vasta kiitos seisoo, kuten kerrotaan on molemmilla paljon velkoja. Annapas tulla muutamia huonoja vuosia, niin tokkopa nuo niin paljon ylpeilevät.»

»Eikö siitä voisi valittaa keisarille, tuosta väkivallasta, jota tilalliset nyt jo ennen ovat harjoittaneet?» tuumi Taavi. »Sanoihan Harju-Mikko, että sen voisi tehdä, hänen kotopuolellaan ja koko Venäjällä kuu-

luu joka miehellä olevan maata.»

»Niin, kyllä pitäisi jotakin tehdä, sillä entistään julkeammiksi ovat tilalliset tulleet. Kutkas muut kuin torpparit ovat raataneet maat viljelykseen ja kun taloja on jaettu on torpparit aina sysätty korpeen ja torppien tiluksille on perustettu talonosia. Meidän työllä he ovat eläneet, vaan ei meillä ole mitään turvaa tuollaista ryöstöä vastaan.»

»Ja veroja on torpille lisätty, nyt saapi tehdä neljätoista tuntia kovaa työtä ennenkuin veropäivä on kuitti, tahi saapi tehdä urakoita, joita hevoset ja miehet eivät jaksu päivässä täyttää. Metsää ei saa hakata, eikä panna pyydystä järveen.»

Mikko joi puolikuppinsa pohjaan ja pani uuden mällin poskeensa.

»Niin on tehnyt Palonenkin, aivan kuin nyt kerroitte. Toisia torppareita on hän karkoittanut, toisille lisännyt veroa», kertoi Taavi. »Nylkyri, nylkyi hän on, mutta kosto on häntä kohtaava, sen lupaan minä. Sukulaiseni ovat mieron tiellä Palosen kautta ja minua on hän kuljetuttanut kahleissa, mutta itse saapi hän vielä tuta millaista on teräs!»

»Tähän maakappaleeseen, jota minä olen hallin-

nut, ei talosta kuuna päivänä ole uhrattu yhtään työpäivää. Setäni ja hänen isänsä sekä minun perkaamani ovat nämä tilukset. Eikö siis harmita, kun toinen aivan kenkiksi sieppaa työvaivat, mitä niihin on uhrattu. Näitä maita on perkattu petäisen ääressä, nyt ne kasvavat täysipainoisen viljan, mutta nyt on isäntäkin valmis kuroittamaan saaliinhimoisen kätensä näihin. Ei tässä nyt auta muu, kuin ruveta katselemaan tavaroitaan kokoon.»

»Kyllä ne koettavat kukin kohdaltaan», sanoi Taavi. »Ryöstettiin hän Heikki Koivulaakin papin saatavista, mutta tiesipäs Heikki keinon, millä päästä uudelleen jaloilleen. Parin vuoden aikana on hän myynyt viinaa, myynyt sitä oikein läämältään ja nyt alkaa hän olla varakas mies.»

»Eipä tuo keinoista hulluin; jotakin tuohon suuntaan pitänee ruveta yrittämään. Ei tässä auta ruveta nälkään kuolemaan», tuumi Mikko.

»Kyllä sitä on saatu kokea, ett'eivät köyhät ole olleet lakia laatimassa. Varakkaat niitä ovat laatineet ja meillä on vaan yksi turva tuossa se on!»

Taavi iski pöytää jäntereisellä nyrkillään niin, että kupit ja putelit hyppivät ja lausui uhkauksia, jotka

kohdistuivat erittäinkin Paloseen ja Perttulaan.

Elokuu läheni loppuaan. Yöt olivat kylmät, mutta päivällä lämmitti aurinko aivan kuin keski kesällä.

Tyynenä välkkyi Niskajärven selänne ja sen metsäiset rantamat kuvastuivat kirkkaaseen veteen. Luonto eli upeata jälki-kesän elämää.

Tuolla pohjan puolella kohosivat Mäkelän harjanteet ja Reposaaaren kiviset selänteet, idässä pilkoitti Nuumasalmen takaa Suolajärven avara ulappa ja lännessä, keskellä Perttulan tiluksia, levisi Suolammin tyyni pinta niittyjen keskellä.

Perttula seisoj kartanolla ja ihaili seutua. Oli niin ihanan hiljaista, tämä oli varsin toista, kuin elämä ennen naapuripitäjässä pölysen maantien varrella. Tällainen sunnuntai keskellä luontoa on juhla.

Perttula meni rantaan. Siellä olivat venheet, talas, kalanpyydykset, kaikki paikoillaan. Kukapa niitä koskisi näin syrjäisessä seudussa.

»Päivää», kuuli Perttula takanaan, ikään kun hän laitteli venheen tappia kiinni.

»Päivää, päivää, kas, Jaakon Taavi!»

»Mihin isäntä aikoo näin sunnuntai aamuna?»

»On minulla tuolla muutamia verkkoja, arvelin mennä niitä nostamaan.»

»Aivanko yksin?»

»Vallan yksin, sillä poissa ovat nyt kotoväet, mikä kirkossa, mikä missäkin. Mikäpä niitä tyynellä nostassa.»

»Minä tulen soutamaan», sanoi Jaakon Tavi.

»Eipä hullummaksi, mennään yhdessä.»

Venhe työnnettiin vesille. Taavi veti harvaan, mutta pitkään, vesi kohisi kokan edessä ja niin tultiin tuota pikaa kotolahdeltä Niskajärvelle.

»Palosen kanssa kävin ennen paljon vesillä, hänellä oli joukko siian verkkoja», kertoi Jaakon Taavi. »Kerrassa hyvä mies, se Palonen.»

»Vai niin, vainen. Rattoisaa työtä», arveli Perttula.

»Mihin nyt mahtaa Mikko joutua torpaltaan, vai saanee ehken vielä olla paikoillaan», kysyi Taavi.

»Ei, kyllä olen varustanut taloutta siten, että torppa tulee talon viljelykseen. Niityt tällä tilalla ovat huonot ja nykyisessä maataloudessa tarvitaan paljon heiniä. Täytyy panna peltoja heinälle ja pitää karjaa, karjantuotteet nykyisin maksavat jonkun verran, viljalla ei ole paljon mitään arvoa. Kyllä nyt itsellistä kel-

paa elää, vilja halpaa ja työpalkat korkeat.»

»Eipä suuresti kehumista heidänkään elämässään. Mutta kun nyt laajennatte talouttanne niin suurilla pelto- ja niitty-paloilla, tarvitaan varmaan lisää miehiäkin. Tulen teille rengiksi Pyhänmiesten päivältä, jos tahdotte», sanoi Taavi.

»Olipa hyvä, kyllä miehiä tarvitaan. On niistä oikea puutos nykysin ja ne, jotka ovat saatavissa, ovat ylen kalliita. Maatalous ei tuota niin suuria palkkoja, tappiota se antaa nykyisillä työpalkoilla.»

»Eihän tuo ylen suuri ole kolmesatanen miehelle koko vuoden työstä», tuumi Taavi.

»Kernaasti sen soisi, mutta ei maatalous täällä salolla tuota niin paljon. Väki on ruokittava ja evästettävä, se tulee vuoden pitkään kalliiksi. — Tässä ovat ensimmäiset verkot.»

Oltiin Reposaaressa rannalla. Perttula nosti verkkoja puikkarille.

»Vähällä väellä koettaa Palonenkin tulla toimeen, valittaa työväen puutosta. Kova mies se on tekemään työtä ja laatumies muutoinkin. Kyllä Palosen kanssa tulee toimeen», sanoi Jaakon Taavi.

»Niinpä niin, ei nyt auta isäntämiesten muuta

kuin tehdä itse työtä. Työvoimat ovat hajaantuneet, kun tehdas- ja puutavaraliike on kasvanut», tuumi Perttula.

Kokoontui verkkoja venheeseen aika kasa. Oli niissä kaloja, mutta kylläpä taloudessa tarvittiinkin.

Taavi sousti kotio päin, Perttula auttoi melalla. Määrät verkot painoivat venheessä, oli niitä oikea kuorma, mutta pian kului matka tyynellä selällä.

Kotorannassa levitettiin verkot vapeille. Jaakon Taavi kantoi verkkoja maalle ja hääri työssä hätäisesti.

»Kiitos nyt vaivoistasi, kyllä minä nämä korjaan», sanoi Perttula.

»Eipä kiittämistä! Hyvästi nyt vähäksi aikaa.»

Taavi lähti astumaan rannasta polkua Perttulan maitten läpi. Polku kiemurteli jylhässä männistössä kaaritellen mäkien rinteitä myöten.

»Siinä on puita! Noin sitä on rikkailla omaisuutta pitkin metsiä, mutta menepäs köyhä ottamaan tarvispuuta. Mikko ei saa kunnolleen polttopuuta metsästä, on muka kuivia puita kylliksi. Kerää niitä sitten virstojen päästä kokoon; kyllä köyhän puille hintaa tulee!» tuumaili Taavi.

Taavi seisoinyt Kumpusen mäillä. Tuolla kauempana näkyi kylä ja Reki-Jussin tupa pilkoitti männistössä vasemmalla.

»Menisinkö Koivulaan? Ei tekisi ryyppy pahaa. Menen, onhan tässä päivää, mutta ensin poikkeen Reki-Jussin torpalle, ehken lähtee Jussi mukaan. Lähtisi hän varmaan, mutta se muija, se kyllä estää sen.»

Taavi tuli torpalle.

»Lukossa, lukossa kaikki ovet. Varmaan on hän perheineen kirkossa. Menen oitis Koivulaan.»

Taavi astui kivistä salopolkua kylään. Viljavat vainiot levisivät siinä kahden puolen Koskisen ja Peltolan taloja.

Poissa oli väki kylästäkin. Kaikki olivat menneet kirkolle. Mutta sitä valppaammat olivat kylän koirat, ne tulivat varsin kintereille, jotta Taavi jo pelkäsi niiden repivän hänen pyhävaatteensa.

»Mokomat rakit, nuo rikkaitten koirat, tuumivat syödä tykkänään, mutta tulkaapas tuonne aholle asti!»

Taavi kiiruhti aholle, hän kivitti koiria, mutta ne vaan seurasivat häntä puolitiehen Koivulaan.

»He pelkäävät varkaita, nuo rikkaat, ja siksi ärsyt-

tävät he koiransa noin äkäisiksi. Peltolakin kuuluu usein tuvasta usuttavan koiransa viereen kimppuun. Kyllä teidät kerran opetan!»

Taavi pui nyrkkiä ja heitti vihaisia silmäyksiä kylään päin.

»Palosen konnantyö on sekin, että isäni ja minä olemme mieron tiellä. Ajoi isäni pois maaltaan, samoin kuin monta muutakin, tuumaillen: eivät he etemmäksi mene kuin Vesalan kylään, kyllä heidät sieltä saan työhöni nälkäpalkalla milloin hyvänsä. Kosto, kosto tulee kerran!»

Perttulan väki yritteli aamulla työhön. Torpan Mari saapui myös veropäiviä suorittamaan.

»Oletteko kuulleet, että Palonen on murhattu», sanoi hän heti tupaan tultuaan. Reki-Jussin Leena kävi meillä eilen ja kertoi asian, tosi se kuuluu olevan.

»Murhattu? Mitä sanotkaan, Vesikansan suurin tilallinen surmattu? Kuka, kuka on sen tehnyt?» sanoi talonväki.

»Niin, paha tuota on sanoa, kun ei ole todistuksia, mutta niin tuo Leena tiesi kertoa, että Jaakon Taavia epäillään. Taavi on tämän viikkoa juopotellut Koivu-

lassa, sen tietää Mikkokin, ei hän ole ollut kotona koko viikolla. Toissa päivänä illalla oli Taavi hakenut Palosen Koivulaan ja aamulla löydettiin Palonen Koivulan kartanolta kuolleenä. Rauta-aseita oli ollut kartanolla, niillä lienee hän surmattu.»

»Sitä se viina tekee! Tuhoa on Koivulan viinakauppa saanut aikoin näillä seuduilla, mutta nyt on mitta täytetty», sanoi emäntä.

»Nyt ei varmaan niistä naimiskaupoista tule mitään. Jaakon Taavilla on Maakansassa kihlattu morsian, kolme kertaa he jo ovat kuulunut, mutta sil-lään on asia ollut kolme vuotta. Nyt se raukeaa tykkään, kun Tavi viedään linnaan», arveli torpan Mari.

Tiedusteltiin Marilta asiaa tarkemmin ja hän kertoi kaikki mitä oli kuullut. »Palonen oli kesken työkiireen lähtenyt Jaakon Taavin mukaan», tiesi Mari. »Vakinaisesti oli hän siihen suostunut, mutta viinaan menevä kuin hän oli ja toinen kätti vieressä, niin lähti vihdoinkin mukaan, vaikka emäntä oli estellyt minkä voi. Taavi oli silloin jo ollut hyvin humalassa. Koivulassa oli vaan poika ollut kotona ja kolmen kesken olivat he juoneet viinaa illalla ja yöllä, jolloin riita syntyi juopuneitten kesken. Tappelu alkoi tuvassa ja

jatkui kartanolla. Koivulan poika kuuluu olleen osallisena murhaan, vaikk’ei hän ollut tietääkseenkään, kun Heikki Koivula itse aamulla saapui kotio viinan hausta Heinolasta ja näki Palosen kuolleen kartanomaalla. Poika oli ollut aitassa makaamassa, vaan tuli vihdoin ulos, kun Heikki kolkutti ovea. Muuta talonväkeä ei torpassa olekaan kuin isä ja poika.»

Riitti siinä puheenaihetta koko viikoksi, sillä tuollainen tapaus oli ylen harvinainen Vesikansan alueilla. Viina oli tosin monta vuotta tulvinut seudulla ja tappeluja oli tuon tuostaankin, mutta murha, se oli varsin kuulumatonta!

Sunnuntaina tuli Mikko Perttulan taloon. Köyristyneenä työstä ja vuosista astui hän kammariin isännän puheille.

»Mitä kuuluu Mikolle?» sanoi isäntä ja kätteli ukkoa.

»Eipä liiempää, vanhuus tulee, vuodet painavat!»

Juteltiin siinä sitten Palosen murhasta, kun samassa Jaakon Taavikin saapui huoneeseen.

»Kun ei se vaan liene tämän työtä», arveli Mikko, »niin minä varon».

»Ei, ei jukul auta», vakuutti Taavi. »Minä läksin

Koivulasta illalla, silloin jäi Palonen Koivulan Aatun kanssa tupaan. Minä en sormellanikaan koskenut Palosta, vaan menin Vesalan kylään yöksi. Se on totinen tosi».

Jaakon Taavi oli hyvin hermostunut. Kolmatta vuorokautta oli jo kulunut murhasta, eikä vielä mitään kuulustelua!

»Jääneekö tuo sikseen koko asia? Ei, ei varmaan-kaan, eihän sellaisia asioita koskaan ole jätetty tutkimatta, kun on vähänkään vihiä syyllisistä. Tulee, tulee se tutkinto, mutta milloin?» tuumi Taavi itsekseen. »Olisi se saanut olla tekemättä tuo asia. Vankeutta siitä nyt tulee, en kyllä voi suoriutua siitä muuten.»

Perttula ja Mikko lähti vainioille katselemaan vuoden tuloa. Kutsumatta seurasi Jaakon Taavi mukana.

»Sanokootpa ihmiset mitä hyvänsä, mutta ei minulla ole mitään osaa siihen juttuun. Jos Aatu tietnee mitä asiaan, sitä en tiedä», sanoi Taavi. »Totta on, että hain Palosen Koivulaan, jossa istuttiin kolmen kesken illalla, mutta en ole kajonnut häneen lainkuan», vakuutti Taavi.

Perttula ja Mikko eivät olleet kuullakseenkaan. »Mitäpä hänen kanssaan väittelemään, kyllä asia vie-

lä selviää», arvelivat he.

»Kyllä ne sateet kesäkuussa maksoivat rahaa, tällaista vuodentuloa ei ole ollut moneen vuoteen», tuumi Perttula.

»Ei, ei ole todella ollut, en muista nähneeni tällaista kevätviljaa Koukkusuon pellolla», sanoi Mikko. »Millainen tullee kalavuosi?»

Taavi ihmetteli miten nuo viitsivät puhua noin jokapäiväisistä asioista, ikäänkuin Palosen murha olisi ollut varsin jokapäiväinen asia. Sitä oli hän miettinyt pari rauhatonta vuorokautta, uni ei tullut silmään.

»Milloin, milloin tulee komisarjus»? arveli hän. »Jo hänen olisi pitänyt keritä, tulee hän varmaan tänään».

Milloin Taavi näki ihmisiä liikkeellä, otaksui hän niitten tulevan häntä vangitsemaan. Hän oli päättänyt antautua vastustelematta. »Mitä hyötyä siitä olisi vastustaa ruunun voimaa, pahentaisi se vaan asian. Mutta oikeudessa, siellä minä kiellän, kiellän kiven kovaan. Ei ollut näkijöitä, mitenkäpä ne voivat minun vastoin kieltoani tuomita», tuumaili Taavi.

Pelloilta lähti Mikko renkinsä kanssa kotio. Taavi astui viimeisiä askeleitaan vapaana miehenä, sillä il-

lalla tulivat ruununmiehet, panivat kädet rautoihin ja veivät hänet Kausalan vankikoppiin.

Kievarin rappuilla istui kuntakokouksen jälkeen Kalle Koskinen, Antti Peltola, Perttula ja muutamia muita Vesikansan isäntiä. Siinä oli kylä peltoineen ja niittyineen Maanselän eteläisellä rinteellä ja Pyhäjärven avara ulappa levisi niittyjen alla silmäkantaman matkalle, kylä, josta maakansalaiset ennen olivat sanoneet: »Niitty alla, pelto päällä, selkä keskellä kylää.» Se oli silloin. Nyt on kylä voimistunut, on siinä joukko siistiä taloja ja kauppapuoteja, pappila ja erittäin sievä puukirkko.

Koskinen oli lautamies. Edellisenä päivänä olivat välikäräjät ja hän tiesi kertoa Palosen murhajutusta.

»Niin, onni oli sinulle, Perttula, että Jaakon Taavi joutui kiinni», sanoi hän. »Todistuksista selvisi, että hän oli aikonut tappaa sinutkin».

»Mitä, minut? Enhän ollut koskaan vaihtanut pahaa sanaa hänen kanssaan. Kuka tiesi hänen uhanneen minua?» kysyi Perttula.

»Tämän Antin renki, se Jaska, jos jo olet sattunut näkemään häntä?»

»Olen, olen minä nähnyt hänen. Onko hänen oikea nimensä Jaska?»

»Ei ole, kyllä toinen nimi pöytäkirjaan merkittiin, mutta näin kylän keskuudessa nimitetään häntä Jaskaksi ja sen nimen hän sai kerran tupakaisissa Puhdasjärvellä», selitti Peltola. »Hän kun näet humalassa yltyi reuhaamaan, pantiin sikopahnaan selviämään. Siitä asti on hänellä ollut liikanimenä Jaska, pahnassa kun näet tavallisesti pidettiin sikaa, jonka nimi oli Jaska.»

»Vai niin. No, mitä tiesi tuo asiaan?»

»Hän oli kuullut Jaakon Taavin sanovan: »Kaksi minä tapan, Palosen ja Perttulan», kertoi Koskinen.

»No niin, sellaista on nykyajan palvelusväki», sanoi Antti Peltola. »Toista se oli ennen, kun sai pitää heidät kurissa ja herran manauksessa. Silloin annettiin selkään, siihen oli isännällä laillinen oikeus, mutta menepäs nyt kurittamaan!»

»Nykyinen palkkaussääntö on kovin höllä, on mahdotonta pitää palkollisia aisoissa ja tuollaisia riiviöitä niistä sitten tulee. Henkensä kaupalla tässä nyt alkaa olla vähän kukin», sanoi Koskinen.

»Se on viinan vika. Viina se on, joka täyttää van-

kilamme ja köyhäinkartanomme, viina ja olut pitäisi saada tykkänään pois koko kunnasta ja koko maasta», arveli Perttula.

»Mutta olihan sitä viinaa ennenkin ja vieläpä enempi kuin nyt. Kotopolton aikana oli sitä joka talossa, vaan ei siitä suurempia haittoja tuntunut olevan. Eivätkä palkolliset silloin olleet sellaisia yltiöitä kuin nyt», tuumi Koskinen.

»Ihmiskunta kehittyy, tieto leviää, emme enään saa, emmekä tahdokaan vanhoja aikoja takaisin. Jos palkkausasetusta muutetaan, tapahtuu se vapaampaan suuntaan, sillä siinä on yhä vielä ylen kovia, ihmisoikeuksia loukkaavia kohtia. Palkollisille on annettava sama ihmisarvo kuin isäntäväellekin, muuten emme saa kasvavaa tyytymättömyyttä poistetuksi. Niinikään pitäisi maanomistuksessa saada muutoksia, irrallinen kansa on vielä kovin syrjäytetyssä asemassa», selitti Perttula.

»Milloin Jaakon Taavin asiaa uudelleen tutkitaan?» kysyi Peltola.

»Syyskäräjien kolmantena istuntopäivänä ja silloin se luultavasti päätetäänkin», tiesi Koskinen.

Tulivat syyskäräjät. Kolmantena käräjäpäivänä kokoontui paljon kansaa käräjätuvalle tyydyttämään uteliaisuuttaan. Siellä olivat aamusta Jaakon Taavi ja Aatu Koivula, edellinen raudoissa.

»Tuokaa renki ja syytetty Aatu Koivula sisään», käski tuomari.

Raudat kilisivät kun Jaakon Taavi astui oikeushuoneeseen. Katse oli jo toinen kuin ensimmäisessä istunnossa. Röyhkeys oli kadonnut. Kyllä vankeus mielen masentaa.

Luettiin edelliset pöytäkirjat ja nimismies uudisti kanteensa, hän vaati syyllisille edesvastausta taposta.

»No, mitä Taavi Jaakonpojalla on tähän vastattavaa?» sanoi tuomari.

»Niin, kyllä minä hain Palosen Koivulaan, jossa me hänen ja tämän Aatu Koivulan kanssa otettiin muutamia ryyppyjä, vaan kun puoliyö alkoi lähetä, lähdin minä Vesalan kylään ja Palonen jäi tämän Aatun kanssa...»

»Hän valehtelee, ei asia niin ollut...»

»Aatu Koivula ei saa nyt puhua», sanoi tuomari.
»Puhu sitten, kun kysytään».

»Palonen jäi tämän Aatun kanssa Koivulan tu-

paan. Muuta minä en tiedä koko asiaan. Minun aikani ei ollut minkäänlaista riitaa. Pyytäisin, että minut eroitettaisiin asiasta», sanoi Taavi.

»Mitä Aatu Koivula tietää, miten oli asia», kysyi tuomari.

»Asia oli siten niin, että tämä Jaakon Taavi tuli meille sunnuntaipäivänä, samalla viikolla, jolloin siten Palonen löydettiin kuolleen meidän kartanolta. Hän oleskeli meillä muutamia päiviä ja haki sitten Palosen sinne. Istuimme illalla yhdessä ja juotiin pari puolikuppia, jonka jälkeen minä menin aitt. . .»

»Hän valhettelee, ei. . .»

»Pitäkää suunne kiinni, Taavi Jaakonpoika», sanoi tuomari.

»Minä menin aittaan maata ja tämä Taavi jäi Palosen kanssa tupaan. Aamulla kun isä tuli kotio, herätti hän minun ja silloin makasi Palonen meidän kartanolla kuolleen».

»Myittekö viinaa Taavi Jaakonpojalle ja Paloselle?» kysyi tuomari. »Kantaja on ilmoittanut, että te olette harjoittaneet viinakauppaa torpassanne.»

»En myynyt, tarjosin heille pari puolikuppia; emme ole myyneet viinaa», sanoi Aatu.

»No, no, se asia kyllä selvenee sittemmin», sanoi tuomari, »mutta eikö ollut illalla mitään riitaa tämän Taavi Jaakonpojan ja Palosen välillä?»

»Kinastelivathan ne siinä keskenään, mutta en enää tarkoin muista kaikkia puheita. Tämä Taavi soimasi Palosta siitä, kun Palonen ruununmiehillä tuotti hänet kotio. Taavi Jaakonpoika näet vuotta sitten palveli Palosella, vaan keväällä lähti hän sotasyntiin tänne Kausalaan ja jäikin sitte tänne. Komisarjus toi Palosen pyynnöstä tämän Taavin käsiraudoissa Palolaan, vaan eihän siitä sitten tullut tälle pitempää oloaikaa, he erosivat parin viikon kuluttua sovinnolla».

»Löikö Taavi Jaakonpoika puheenaolleen iltana Palosta?» kysyi tuomari.

»Nämä temmelsivät tuvassa, vaan kun oli pimeä, en voinut nähdä tarkoin. Kyllä tämä löi kerr. . . .»

»Sinähän sitä löit, en minä koskenukaan Palos. . . .»

»Vaiti, Taavi Jaakonpoika!» ärjyi tuomari.

»Löi tämä kerran Palosta, koska Palonen huusi: hän lyöpi puukolla ja juoksi kartanolle. Taavi juoksi perästä ja sieppasi eteisen ovipielestä tuuran, jolla hän hosui Palosta. Palonen torjui lyöntejä taikolla, mutta iskut sattuivat kumminkin käsivarsiin ja sel-

kään, kerran päähänkin ja vihdoinkin kaatui Palonen pihamaalle.»

»Nyt taisit tehdä tuhoja, sanoin minä, kun tämä Taavi tuli tupaan. »Tapoit Palosen.»

»Sen se sietikin, mokoma pohatta», sanoi Taavi. »Lieneeköhän oikein kuollut, menen katsomaan». Ja hän meni ulos, mutta ikkunasta näin minä Taavin lyövän kartanolla makaavaa Palosta halolla päähän».

»Örisi se vielä, mokoma», sanoi hän sitten tupaa tultuaan ja lisäsi: »Emme ole tietävinämmekään, ei tässä ollut näkijöitä, lienee hänen tappanut kuka hyvänsä. Älä puhu kenellekään mitään, ei hiiskahdustakaan. Taavi lähti pois, sanoi menevänsä Vesalaan ja minä menin aittaani maata».

»Hän valhettelee, en minä ole Palosta koskenutkaan», vakuutti Jaakon Taavi.

Tutkintoa jatkettiin, kuulusteltiin todistuksia. Ne tulivat yhä painavammiksi. Tuomari kehoitti Taavia tunnustamaan, se helpottaisi rangaistusta ja lopulta Taavi rupesikin myöntämään. Oli hän humalapäissään hotaissut Palosta, aikomuksetta tappaa.

Jaakon Taavi tuomittiin taposta kymmeneksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja Aatu Koivula osallisuuu-

destaan asiaan kuuden kuukauden vankeuteen.